Algirdas Varnas

ŠAPNAGIŲ (AKMENĖS RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1979 METAIS

Šapnagių senkapis yra 1,5 km į PR nuo N. Akmenės cemento gamyklos, kairėje pusėje kelio, vedančio iš šios gamyklos į Šapnagius. Senkapis vadinamas "švedų kapeliais", yra 1,5-2 m aukščio kalvelėje. Apie 1950 m. kalvelėje buvo kasamas žvyras, ir, atrodo, sunaikinta didžioji senkapio dalis. Išliko tik 35-40 m ilgio ir 4-10 m pločio pušaitėmis apaugusi kalvelės dalis palei pat kelią.

1979 m. MAII ištyrė 140 m^2 ir aptiko 53 žmonių griaučius. Iš jų - 15 vyrų, 16 moterų ir 22 vaikų. Mirusieji laidoti lentiniuose ar skobtiniuose karstuose, galva į V-PV 270-240°, ir tik kapai Nr. 28, 39 buvo orientuoti į R-ŠR 90-80°. Visi mirusieji paguldyti aukštielninki, ištiestomis suglaustomis kojomis. Rankos priglaustos prie šonų, arba sudėtos dubens srityje.

Daugumas mirusiųjų palaidoti su įkapėmis. Vaikų kapuose dažniausiai aptinkami tik žiedai ir monetos. Vyrų ir moterų kapuose randama dar ir įvairių buitinių daiktų.

Peilių senkapyje rasta 22 (9 vyrų, 9 moterų ir 11 vaikų kapuose bei 2 atsitiktiniai). Daugumas peilių labai sunykę, 15-21 cm ilgio, apie 10 cm ilgio ir 1,5-2,3 cm pločio geležtėmis, kriauniniai. Kartais kriaunų galas būna apkaustytas žalvarine skardele (k. Nr. 4, 12, 39, 45). Kapuose Nr. 4 ir 45 išliko odinių makščių fragmentai. Kapuose randami dažniausiai prie kairio arba dešinio šono ar dubens srityje, nors pasitaikė ir prie dešinio peties

(k. Nr. 17), po pėdos kaulais (k. Nr. 39), prie blauzdikaulio (k. Nr. 41).

Kirvis, rastas vyro kape Nr. 7, padėtas prie kairio peties, ašmenimis galvos link, kotu kojų link. Jis 15 cm aukščio, pentis - 4,5 cm pločio, ašmenys - 10 cm ilgio. Skylė kirvakočiui trikampė. Joje rastas geležinis 5 cm ilgio, 1,5 cm pločio, 0,3 cm storio pleištas.

Galąstuvai rasti vyrų kapuose Nr. 6 ir 17 bei du - pavieniai. Kape Nr. 6 galąstuvas rastas prie dubens. Kape Nr. 17 jis gulėjo prie dešinio peties. Jie nedideli, pailgos keturkampės formos, su skylute pakabinimui.

Adatų rasta 2. Jos geležinės. Moters kape Nr. 2 adatos liekanos atidengtos prie kairio dubens kaulo, o vaiko kape Nr. 27 - dešinėje krūtinės pusėje.

Verpstukai rasti taip pat 2. Moters kape Nr. 3 ant krūtinės buvo žemo cilindro formos raginis verpstukas. Jis tekintas, 3,3 cm skersmens ir 1,2 cm aukščio, puoštas aplink einančiais grioveliais. Kitas tokios pat formos ir dydžio, tik akmeninis verpstukas rastas pavienis. Viena jo pusė puošta keturiomis negiliomis duobutėmis.

Auskarai, rasti moterų kapuose Nr. 2 ir 3, yra klaustuko formos, 5,5 cm aukščio, kilpos skersmuo - 2,3 cm. Jie padaryti iš 2 mm storio apvalios žalvarinės vielos. Dalis auskaro apvyniota plona vielute.

Rastos dvi žalvarinės pasaginės segės cilindriniais galais, tordiruotu lankeliu. Viena jų 2,9 cm skersmens rasta moters kape Nr. 2. Kita - 4,5 cm skersmens, pavienė. Kape Nr. 2 po apatiniu žandikauliu rasta žiedinės 4,3 cm skersmens segės dalis. Segė balto metalo (alavo?). Segės

žiedas 2,2 cm pločio, puoštas keturkampėmis kiaurymėmis. Moters kape Nr. 3 ant krūtinės aptikta žalvarinė žiedinė 6,3 cm skersmens segė plokščiu lankeliu, kuris 1,5 cm pločio, puoštas zigzagine skersinių brūkšniukų linija.

Smeigtukai rasti moterų kapuose Nr. 18 ir 39. Jie žalvariniai 4,5 cm ilgio, su 0,3 cm skersmens apvaliomis galvutėmis. Abu jie, atrodo, įdėti į piniginę.

Moters kape Nr. 2 ant krūtinės rasta trikampė 2,5x2,5 cm dydžio žalvarinė plokštelė, kurios apatinis kraštas turi 3 rombo formos skardinius kabučius. Viršutinėje plokštelės dalyje pritvirtinta 5 cm ilgio adata.

Žiedai randami daugumoje kapų. Vieni jų yra ant pirštų, o kiti - įvairiose karsto vietose, dažniausiai krūtinės ir galvos srityje. Jų skaičius viename kape svyruoja nuo 1 iki 15, nors dažniausiai aptinkama 1-7. Iš viso senkapyje rasta 12 rūšių netoli 200 žiedų. Dauguma žiedų juostiniai ir tik keletas - užkeistais galais (kapai Nr.7, 10, 15, 41). Labiausiai paplitę suplatinta priekine dalimi bei lygiu lankeliu žiedai. Keletas žiedų yra su įrašu ant lankelio (k. Nr. 13, 21, 41, 46, 51). Rasta žiedų su stiklinėmis akutėmis (k. Nr. 15, 21, 27, 38, 41). Taip pat aptikta ir pintų žiedų (k. Nr. 4, 21, 38, 41).

Monetos senkapyje taip pat gausiai sutinkamos, kaip ir žiedai. Žalvarinės ir sidabrinės monetos randamos įvairiose karsto vietose, tiek pavienės, tiek ir po kelias ar keliolika. Dažniausiai viename kape randamos 1-5 monetos, rečiau daugiau kaip dešimt (k. Nr. 41, 44, 37), o kape Nr. 46 aptiktos net 37 monetos. Iš viso senkapyje rasta per 250 monetų.

Vyro kape Nr. 52 prie dubens rasta baltos spalvos keramikinė pypkutės galvutė. Vyro kape Nr. 53 aptikta ovalo formos žalvarinė diržo sagtis. Moters kape Nr. 18 rasti ant juosmens padėto diržo, puošto žalvarinėmis vinutėmis, fragmentai. Moters kape Nr. 3 ant kairio dubens kaulo rastas žalvariu kaustytas kauliukas-amuletas, o vaiko kape Nr. 15 ant kairio dubens kaulo - žalvarinis žvangutis.

Remiantis aptiktais dirbiniais, Šapnagių senkapis datuojamas XVI a. antrąja puse - XVII a.

Laimutė Valatkienė

GALKANČIŲ (TELŠIŲ RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1978 METAIS

1978 m. ankstyvą pavasarį Galkančių kaime moksleiviai aptiko nežinomą senkapį. Jis yra už 7 km į P nuo Telšių, kelio Telšiai-Lauksoda R pusėje, apardytoje kalvoje. Kalvos V dalis nuvežta su žvyru, čia 1976 m. atidarius žvyro karjerą. Išlikusioje kalvos Š šlaito dalyje ir buvo aptikti kapai.

1978 m. Telšių kraštotyros muziejus ištyrė visą išlikusią nesuardytą senkapio dalį kalvos R ir P šlaite - 411 m^2, kuriame aptiko 21 kapą. Dalis jų apardyti arba beveik visai suardyti.

Mirusieji laidoti 185-200 cm ilgio duobėse, kurių plotis 65-86 cm. Duobių gylis siekė 42-98 cm. Kapai nesudaro tvarkingų eilių. Išsiskiria dvi laidojimo kryptys - ŠR ir ŠV. Tiek viena, tiek kita kryptimi guldyti abiejų lyčių mi-